

Ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-012 назди
Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон
(Ҷумҳурии Тоҷикистон 734061, ш. Душанбе,
кӯчаи Деҳотӣ, ½, www/ddtt.tj)

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Қодирзода Диловар
Баҳридин ба кори диссертатсионии Юсуфзода Исмоил Умаралӣ
дар мавзӯи «Такмили механизми истифодабарии захираҳои
меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ (дар мисоли вилояти Суғд)» барои
дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи
иҳтисоси 6D051900 - Ташкил ва бамеъёргии меҳнат (6D051901
- Иқтисодиёти меҳнат)

1. Мубрамияти мавзӯи диссертатсия

Асоси қувваҳои истеҳсолкунандаи ҷамъият захираҳои инсонӣ
мебошанд, бинобар он, ҷамъияте рушд менамояд, ки барои самаранок
истифода бурдан, таъмини такрористеҳсолии васеъ ва мукамал
гардонидани онҳо диққати аввалиндараҷа диҳад.

Маҷмуи захираҳое, ки дар истеҳсолот иштирок менамоянд
миқдоран маҳдуд мебошанду дар натиҷаи истифодабарӣ арзиши худро
ба кори иҷрогашта ё маҳсулоти гирифта шуда қисман ё пурра
мегузаронанд, ҷараён, ҳолати физикӣ ва иқтисодии хоси онҳоро инъикос
менамояд. Захираҳои меҳнатӣ, хусусан фаъолияти зеҳнии онҳо, дар
ҷараёни истеҳсолот баръакс рушд ва беҳтар мегарданд. Яъне, захираҳои
меҳнатӣ хусусияти фарқкунанда ба монанди хислатҳои шахсӣ,
қобилияти зеҳнӣ, эҷодӣ ва соҳибкорӣ, меҳнати бошууронаро доранд.
Дар натиҷаи тараққиёти илму техника ҷамъият ташаккул меёбад ва
худуди истифодабарии зеҳнӣ ва самаранокии ниҳони он афзоиш ва
мукамал мегардад, ҳолатҳое ба вуҷуд меоянд, ки баъзе касбҳои
захираҳои меҳнатӣ ба он мутобиқ шуда наметавонанд ва шартан аз
ҷиҳати маънавӣ фарсуда мешаванд. Барои бартараф намудани ҳолати
мазкур онҳо бояд доимо дониш ва малакаи касбии худро сайқал дода, ба
сатҳи баланд бардошта шаванд ва ба талаботи ҷомеа мутобиқ гарданд.

Бо назардошти андеша, фикрронӣ, хулосабардорӣ пешниҳодҳои
мушаххаси муаллиф, интиҳоби мавзӯ, мақсад ва вазифаҳои
гузашташуда, объекту предмети он, дар доираи такмили механизми
истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ (дар мисоли

вилояти Суғд), мубрамият ва муҳимияти мавзуи диссертатсияро нишон медиҳад.

2. Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Объект, мавзӯ ва наwgониҳои диссертатсия ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.12 – Иқтисодиёти меҳнат мувофиқат менамояд; 2. Захираҳои меҳнатӣ ҳамчун омили муҳими рушди иқтисодӣ ва самаранокии иқтисодию иҷтимоии он; 4. Тавсифи миқдорӣ ва сифатии захираҳои меҳнатӣ. Сармояи инсон; 6. Бозори меҳнат: сохтор ва бахшҳои он; шӯғли аҳоли; 11. Муносибатҳои иҷтимоӣ ва меҳнатӣ: система, сохтор, намудҳо, субъектҳо, механизмҳои танзим. Танзими муносибатҳои иҷтимоӣ ва меҳнатӣ – ҷанбаҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва кооперативӣ таъсири ғайбонаи муносибатҳои ҷамъиятию меҳнатӣ ба рушди иқтисодиёт ва соҳаҳои он мувофиқат мекунад.

3. Дараҷаи наwgонии натиҷаҳои дар диссериатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд

Наwgонии диссериатсияи илмӣ аз гузориш ва ҳалли маҷмуи вазифаҳои мушаххас дар самти такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ ва тавсияҳои амалӣ доир ба баланд бардоштани сатҳи самаранокӣ ва истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ, амали гаштани онҳо дар асоси афзоиши шӯғлноки, ки метавонанд рушди соҳа ва хоҷагиҳои кишоварзиро дар сатҳи баланд таъмин намоянд, зоҳир мегардад.

Наwgониҳои илмӣ таҳқиқот аз асосноккунии самтҳои назариявӣ, коркард ва пешниҳоди тавсияҳои илмӣ-амалӣ оид ба такмили механизми истифодаи самараноки захираҳои меҳнатӣ иборат буда, дар раванди таҳқиқот натиҷаҳои зерин ба даст оварда шудаанд:

1. Пеш аз ҳама докторант моҳият, зарурият ва аҳамияти захираҳои меҳнатро таҳлил намуда, истифодабарии онҳо дар асоси омӯзиши амиқи асарҳои олимони бурунмарзӣ ва ватанӣ баррасӣ намудааст. Таснифи сифатии захираҳои меҳнатӣ, усулҳои идоракунӣ ва низоми самараноки истифодаи онҳо ба таври муфассал таҳия шудааст. Принципиҳо, самтҳо, хусусиятҳои асосии ташкили оқилонаи коллективҳои меҳнатӣ, нақши онҳо дар ҳаёти ҷомеа ва фарди алоҳида равшан карда шудааст. Ин таҳлил нишон дод, ки захираҳои меҳнатӣ ҳамчун як унсури калидии қувваҳои истеҳсолкунанда мавқеи хос доранд. Мафҳуми самаранокии бозори кишоварзии меҳнат бо диди муаллиф аниқ ва пурра пешниҳод шудааст, ки ин дар шароити имрӯзаи иқтисодӣ зарурати хосро мегирад.

2. Дар асоси омӯзиш ва таҳлили асосҳои илмӣ-методӣ, амалӣ, тарзи ҳисоб намудани нишондиҳандаҳои самаранокии истифодаи захираҳои меҳнатӣ ба таври дақиқ муайян шудаанд. Хусусиятҳои хоси бозори меҳнат дар соҳаи кишоварзии Тоҷикистон, аз он ҷумла вилояти Суғд, дигар мамлакатҳои хориҷа бо назардошти рушди самти макроиқтисодии дохилӣ ва байналмилалӣ муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ акси худро ёфтаанд. Дар натиҷа, тамоюлҳои асосии баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғд мушаххас карда шуданд. Омӯзишҳо нишон доданд, ки равандҳои дохилӣ ва байналмилалӣ дар ташаккули равиши дурусти истифодаи захираҳои меҳнатӣ нақши калидӣ мебозанд.

3. Дар ҷараёни тадқиқот таҳлили вазъи кунунии истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ бо дарназардошти омилҳои табиӣ, демографӣ, иҷтимоӣ ва миллий сурат гирифта, онҳо исбот намудаанд, ки ин омилҳо ҳамчун қувваи пешбарандаи рушди истеҳсолот ва муносибатҳои илмӣ-техникӣ, иқтисодӣ ва дигар самтҳои соҳа баромад меkunанд. Тафовутҳои гуногун дар шароити меҳнат ва корхонаҳои кишоварзӣ баррасӣ шуда, самтҳои баланд бардоштани ҳосилнокӣ ва самаранокии истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар ҳоҷагиро ошкор гардиданд. Таҳқиқотҳо нишон доданд, ки идоракунии дурусти захираҳои меҳнатӣ метавонад ба рушди истеҳсолот ва ҳосилнокии меҳнат таъсири мусбат расонад.

4. Муаллиф тавонистааст ҳавасмандиро ҳамчун омил ва механизми муҳими таъмини рушди истифодаи самаранокии захираҳои меҳнатӣ муайян намояд. Дар заминаи мазкур омилҳои ба он таъсиркунанда ва тарзҳои муайян намудани музди меҳнат дар асоси қонуни музди меҳнат аз миқдор ва сифати меҳнати сарфшуда таҳлил ва натиҷабардорӣ шуданд. Бо дарназардошти талаботи техникӣ, технологӣ ва иқтисодӣ, муайян намудани музди меҳнати кормандон ва роҳбарон аз даромади умумӣ ҳамчун тарзи беҳтарин, ки ба баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат ва самаранокии ҳоҷагиро хизмат менамояд, пешниҳод гардидааст. Ин тадбирҳо имконият медиҳанд, ки ҳавасмандии кормандон ба таври ҷиддӣ афзоиш ёфта, фаъолияти меҳнатии онҳо самараноктар гардад.

5. Бо назардошти хусусиятҳои рушди соҳаи кишоварзии мамлакат тарз ва самтҳои асосии тақмили механизми ташкилӣ-иқтисодии истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ, ки ба соҳаи кишоварзӣ бахшида шудаанд, мавриди таҳлил ва натиҷагирӣ қарор гирифтанд.

Таваҷҷӯҳ ба тарз ва самтҳои истеҳсолот, ҷойгиршавии онҳо ва ҳамгирии самараноки захираҳои меҳнатӣ дар кластерҳои агросаноатӣ, хусусан дар соҳаи пахтапарварию вилояти Суғд ба миён гузошта шуд. Таҳқиқоти мазкур нишон дод, ки ташкили дурусти кластерҳо ва ҳамкорӣ миёни сохторҳои истеҳсолӣ, саноатӣ, инфрасохторҳои муайяни иқтисодӣ-иҷтимоӣ ба монанди ташкилотҳои хизматрасонӣ, ки метавонанд ба истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ ва баланд бардоштани самаранокии ниҳонии ҳар як ҷузъи кластер таъсири бевоситаи мусбӣ мерасонанд, таҳия ва пешниҳод шудаанд.

6. Бо назардошти тадқиқоти гузаронидашуда тадбирҳои асосии танзими давлатии истифодаи захираҳои меҳнатӣ ва ташкили оқилонаи онҳо дар корхонаҳо ва хоҷагиҳои ҷамъиятӣ таҳия гардидааст. Пешниҳодҳо дар бораи татбиқи равандҳои нигоҳдорӣ ва коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, ки ба таъмини субботи сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии ҷомеа, рақобатпазирӣ ва ҷалби сармоягузорӣ мусоидат мекунанд, баррасӣ шуданд. Тарҳрезӣ гаштани моделҳои танзими давлат бо ҳамкорию бахши хусусӣ барои муайян намудани тақсими одилонаи натиҷаи ниҳонии фаъолияти ташкилот, корхонаҳо, баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии аҳоли ва таъмини амнияти иқтисодӣ муҳим доништа шуда, ба таври модел пешниҳод шудааст. Механизмҳои татбиқи ин тадбирҳо бо истифода аз усулҳои мувофиқи демократӣ ва қонунӣ пешниҳод шудаанд, ки онҳо ба беҳбуди некӯаҳволии умумӣ ва субботи иҷтимоӣ мусоидат хоҳанд кард.

Дар боби аввали диссертатсия **“Асосҳои назариявии илмӣ-методиҳои истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар шароити иқтисоди бозоргонӣ”** моҳият, зарурат ва аҳамияти истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар бозори меҳнат баррасӣ шуда, асосҳои илмию методӣ ва масоили истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар шароити иқтисоди бозорӣ таҳлил гардидааст.

Унвонҷӯй ақидаҳои олимоне, ки оид ба миқдор ва ченаки захираҳои меҳнатӣ бо назардошти ҳадди болоӣ ва поёнии синну соли аҳолии қобили меҳнатӣ дошта бахшида шудааст омӯхта, дар асоси он ҳадди ақали синну соли захираҳои меҳнатӣ дар ҳар як мамлакат, мувофиқи қонунҳои амалкунандаи он бо назардошти ҳолати иҷтимоӣ-иқтисодӣ, демографӣ, экологӣ ва ғайраҳо муайян ва мушаххас намуда, ба як ҳолат овардааст, ки аҳамияти илмиро дорост.

Дар раванди таҳлил ақидаҳои муҳаққиқони ватанӣ ва бурунмарзӣ, мафҳум, моҳият ва таърифи захираҳои меҳнатиро сарҷамъ намуда, дар

асоси онҳо нуқтаи назари худро пешниҳод намудааст, ки ҷолиби диққат мебошад (с. 25-27).

Ҳангоми омӯзиши асосҳои илмӣ-методӣ, омилҳо ва нишондиҳандаҳои истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ омилҳои таъсиррасон ва методикаи муайян намудани онҳо ба таври мушаххас пешниҳод гардидааст, ки аҳамияти амалӣ доранд (с. 45-51).

Диссертант қайд намудааст, ки дар шароити иқтисоди бозорӣ низом, тарз, моделҳои гуногуни идоракунии меҳнат вучуд доранд, аз ин лиҳоз, бо назардошти ҳолат, шароит, имконият, дараҷаи таъмин бо воситаҳои истеҳсолот, ҳаҷми хоҷагӣ, махсусгардонӣ ва дигар омилҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ интихоби шакл, тарзи беҳтарини модели идоракунӣ интихоб мегардад амалӣ гашта метавонанд, ки молистеҳсолкунандагон таъмини ҷамъиятро бо арзишҳои истеъмоӣ ва ба даст овардани ғоидаи бештарро мебошад, барои мукамал гаштани он низоми беҳтарини тарзи истифодаи захираҳои меҳнатӣ, онро ба зерсистемаҳои муайян ҷудо намуда, омил ва самтҳои асосии онҳоро мушаххас намудааст (ниг.: расми 1.1.4).

Докторант хусусиятҳо ва масоили истифодабарии самараноки захираҳои меҳнатиро дар мисоли давлатҳои хориҷӣ (ИМА, кишварҳои Аврупо, Ҷопон, Шведсия) ва Федератсияи Россия оид ба баҳисобгирии меҳнат ва омили ҳисоботии низоми таснифоти аҳоли, ки конфронсҳои байналмилалӣ оморшиносони меҳнат ва Созмони Байналмилалӣ Меҳнат тавсия намудааст, гузаштаст, ки мувофиқи он низоми мазкур аз ҷиҳати иқтисодӣ ба ғайрифаъол ва фаъол тақсим мешавад, ки барои баланд бардоштани истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз он ҷумла вилояти Суғд, мусоидат менамояд, тавсия шудаанд, ки қобили қабул аст (с. 59-69).

Дар боби дуюм **“Таҳлили ҳолати воқеӣ ва арзёбии истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғд”** баҳодиҳии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғд, таҳлили репреспективии истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғд, арзёбии истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Таҳлили ҳолати истифодабарии захираҳои меҳнатӣ ва механизми таъсири он ба вазъи демографии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ташаккули он муайян намудани тағйирёбии захираҳои меҳнатиро вобаста аз тағйирёбии шумораи аҳоли, фавт, афзоиши он, муҳоҷирати аҳолии деҳот

ва шаҳр, дар доираи таҳқиқот таҳлил ва натиҷабардорӣ гаштаанд, чуноне ки шумораи аҳолии доимӣ, афзоиши он дар марҳилаи таҳлил дар миқёси ҷумхурий ва вилояти Суғд, аз ҷумла деҳот ва шаҳр (с. 74), ҳолати муҳочират дар мавзеъҳои мазкур (с. 75), муҳочирати аҳолии ноҳияҳои вилояти Суғд (с. 76). ҳолати кадрҳои механизаторӣ (с. 85) таҳлил ва омилҳои таъсиррасон хулосабардорӣ шудаанд, ки аҳамияти амалиро дороянд.

Яке аз сабабҳои асосии ҷорӣ намудани техника, технологияҳои мубрам, самаранокии истифодаи захираҳои истеҳсолиро хусусан меҳнат ва меҳнати гузаштaro бештар дороянд, ки дар натиҷа самаранокии дилхоҳ ва ҳавасмандии ниҳоиро таъмин менамоянд, иборатанд.

Унвонҷӯй чунин мешуморад, ки дар таъмини равнақи соҳа ва афзоиши истеҳсолот нақши хосро захираҳои меҳнатӣ, ҳайат ва сохтори онҳо мебозанд, бинобар ин бояд диққати ҷиддӣ ва мавриди хулосабардорӣ қарор гиранд, ки онро дар мисоли хоҷагиҳои мушаххаси вилоят овардааст (с. 90-92).

Докторант бо мақсади бартараф намудани сабабҳои ба таври кофӣ истифода нашудани захираҳои меҳнатӣ дар иқтисодиёти аграрӣ афзоиши музди меҳнат ва ҳавасмандии коргарон дар мисоли хоҷагиҳои мушаххаси кишоварзии ноҳияҳои вилояти Суғд: кооперативи тиҷоратии “Манучеҳр А”-и ноҳияи Мастчоҳ ва кооперативи тиҷоратии “Кишоварзони Навгилем”-и ш. Исфара исбот намудааст, ки дар баробари суръати афзоиши музди меҳнат маҳсулнокии он низ рушд ёфта истодааст, яъне ҳавасмандии моддиро ҳамчун фишанги зиёд гаштани маҳсулоти умумӣ истифода шуда аст, ки мавриди қабул мебошанд.

Ҳолати ташкили меҳнат дар равандҳои технологӣ нишон медиҳанд, ки дар асоси ташкили оқилонаи истифодаи захираҳои дохилаи хоҷагӣ амалӣ гаштани равандҳои механикони соҳаҳои растанипарварӣ ва чорводорӣ ба монанди додани нурӣ, нармакунии замин (култиватсия ва кашидани ҷўякҳо), чорводорӣ кардан, хўронидан ва дўшидани чорво, ки дар натиҷа дараҷаи истифодаи меҳнати дастӣ коҳиш ёфта, маҳсулнокӣ ва музди меҳнат меафзояд, исботи худро ёфтааст (с. 107-112).

Дар диссертатсия асоснок гардидааст, ки дараҷаи музд асосан аз маҳсулнокии меҳнат вобастагии зич дорад, чунки он дар маҷмуи маҳсулоти умумӣ мавқеи хосро ҳамчун нишондиҳандаи хароҷоти меҳнати зинда иҷро намуда, таъсири худро ба натиҷаи ниҳии ғайолияти хоҷагӣ мерасонад (ниг.: ҷадв. 2.3.8. ва 2.3.9).

Дар боби сеюм “Самтҳои асосии такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнати соҳаи кишоварзии вилояти Суғд” ҳавасмандкунӣ ҳамчун омили муҳими баланд бардоштани истифодабарии самаранокии захираҳои меҳнати баррасӣ гардида, самтҳои такмили механизми ташкилӣ-иқтисодии истифодабарии захираҳои меҳнати дар соҳаи кишоварзӣ асоснок шуда, самтҳои танзими давлатии истифодабарии захираҳои меҳнати баррасӣ гаштаанд.

Амалӣ гаштани натиҷаи ченаки меҳнати молистеҳсолкунандагон бо арз омили хеле таъсиркунанда ба натиҷаи ниҳии он буда, дар натиҷаи тараққиёти ҷамъият шаклҳои гуногунро соҳиб гашта, мақсади асосии он таъсир ба натиҷаи меҳнат, рӯз аз рӯз зиёд ва саҳеҳтар гашта истодааст. Ба фикри докторант давраи истеҳсолот ва истеъмолот, яъне талабот ва пешниҳод дар ҷамъият вучуд доранд, ҳавасмандӣ ба натиҷаи меҳнат низ боқӣ монда, дар дохили худ мукамал ва боз ҳам саҳеҳтар мегардад.

Омӯзиши ҳолат ва маводҳои таҳлилӣ ба докторант имкон додааст, ки ҳамаи самтҳои амалӣ гардонидани ҳавасмандии меҳнат, низоми онро таҳлил намуда, истифодабарии оқилонаи онро таъмин созад. Дар ин асос унвонҷӯ хулосабардорӣ намудааст, ки шакл, намудҳои ҳавасмандиро, ҳудуд, тарзи ҳисоби пардохти онҳо дар миқёси соҳа, равандҳои истеҳсоли иҷоракунандагон (коргарон) беҳтар гардонидани шавад, ки барои амалисозии онҳо пешниҳодҳои мушаххас намудааст, ки сифати корро баланд менамояд (с. 120-126).

Диссертант барои ташаккули ҳавасмандӣ ба натиҷаи пардохти ниҳии меҳнат, меҳнати коргарони асосӣ ва роҳбарияту мутахассисон аз даромади умумӣ тавсия шудааст, ки аҳамияти хосро доро буда, саҳми унвонҷӯро дар илм нишон медиҳад (с. 131-135).

Унвонҷӯй таъкид менамояд, ки масъалаҳои ташкили истифодаи захираҳои меҳнати дар вилояти Суғд ҳоло ҳам наҷандон ҳал гаштаанд ва аз ин лиҳоз, пайдо гаштани ихтилофҳо, нофаҳмиҳо дар меҳвари назариявӣ омода намудани коргарони баландихтисос, бозомӯзии онҳо, беҳ гаштани инфрасохтори иҷтимоии деҳот, тавоноии ҷалби сармоя, таъсис додани ҷойҳои нави корӣ, ки ба талаботи замона ҷавобгӯ мебошанд, зиёд мебошанд.

Ба ақидаи докторант яке аз роҳҳои ҳалли муаммоҳои вучуд дошта дар баҳши кишоварзии мамлакат ин ташкили шаклҳои хоҷагидорӣ мувофиқ ва захираҳои истеҳсоли, хусусан захираҳои меҳнати дар асоси ташкили кластерҳои агросаноатӣ мебошанд, ки хароҷоти зиёд ва

мураккабро талаб намекунад ва худтаъминкунии ҷумҳурӣ ва ноҳияҳои онро бо озуқаворӣ аз ҳисоби захираҳои вучуддоштаи маҳаллӣ, хусусан захираҳои меҳнатӣ-қувваи корӣ таъмин ва самаранокии истифодаи кулли захираҳоро таъмин менамояд ва занҷираи байни истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ ва истеъмолкунандаи ниҳоиро пайваст менамояд (ниг.: расми 3.2.1).

Яке аз самтҳои дигари такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ин такмили низоми идоракунии соҳаи кишоварзӣ, омӯзиш ва таҳлили масъалаҳои ташкили оқилонаи ҷойҳои нави корӣ, дар самти хизматрасонӣ мебошад, пеш аз ҳама таъмини низоми дурусти нигоҳдории маҳсулоти кишоварзӣ мебошад (с. 151-158).

Истифодаи самараноки захираҳои меҳнати соҳаи кишоварзӣ ва рушди он ташкил ва бунёди хоҷагиҳои коркарди маҳсулоти саноатиро тақозо менамояд. Аз як тараф, кам шудани талафоти маҳсулоти тезвайроншавандаи кишоварзӣ, таъмини ҷойҳои нави корӣ амалӣ гардад, аз тарафи дигар, ба ҳадафи 4-уми стратегии давлат - саноатикунӣ босуръати он таъсири бевоситаи худро мерасонад.

Докторант собит намудааст, ки таҷриба, илм, истеҳсолот ва таҳлилҳои амалӣ гашта нишон медиҳанд, ки ташкили механизмҳои истифодабарии захираҳои меҳнатӣ истифодаи фишангҳои идоракунии он аз ҷониби давлат бояд тақия намояд. Диссертант овардааст, ки амалӣ гаштани самтҳои ташкили нигоҳдорӣ, коркард, фурӯши маҳсулоти хоҷагиҳои кишоварзӣ бе иштироки давлат начандон самаравӣ дилхоҳ медиҳад, аз ин лиҳоз низомро тақия ва тавсия намудааст, ки он аз бахшҳои махсус, низом ва тарзи оқилона идоракунии захираҳои меҳнатӣ иборат мебошад (ниг.: расми 3.3.3). Низоми тавсияшуда ҳамкориҳои чор вазоратро дар бар гирифта, шароити амалӣ гаштани ҳамкориҳои онҳоро таъмин менамояд.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо ҷамъбасти натиҷаҳои асосии таҳқиқот оварда шуда, аз тарафи муаллиф оид ба такмили механизми истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ пешниҳодҳои мушаххас тавсия гардидааст.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда

Мақсади асосии диссертатсия аз таҳлили асосҳои назариявӣ ва методии такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ вилояти Суғд коркард, тақия, тавсия ва пешниҳодҳои

илмӣ-амалӣ барои ҷорӣ гаштани онҳо мебошад.

Дар асоси он унвонҷӯӣ барои ҳалли ҳадаф ва вазифаҳои дар диссертатсия гузошташуда, усулҳои гуногуни таҳқиқоти илмӣ, мантиқӣ, таҳлил ва синтез, индуксия ва дедуксия, усули монографӣ, таҳлилий, иқтисодию риёзӣ, иҷтимоӣ, алоқамандии хусусиятҳои миқдорию сифатӣ, пурсиш ва ғайраро истифода намудааст, ки асоснокӣ ва амиқ будани ҳулосаю пешниҳод ва натиҷаҳои таҳқиқотро амалӣ намудаанд.

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Дар инкишофи илмӣ таҳқиқот тарзи истифодаи методҳои мавҷудаи истифодабарии оқилонаи захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ, тақмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ ва асоснок намудани мавҷудият ва ҳаматарафа истифодабарии иқтисодии мавҷуда барои дар сатҳи баланд истифодабарии захираҳои меҳнатӣ ва ба эътибор гирифтани хусусиятҳои соҳаи аграрӣ дар иҷрои вазифаҳои рушди устувор ифода меёбад.

Натиҷаҳои таҳқиқот, ки аз ҷониби диссертант ба монанди механизмҳои иқтисодӣ, ташкилӣ, муқаррарот ва пешниҳодҳои методие таҳия шудаанд, пешниҳод шудаанд, ки барои ташаккул ва рушди сармояи инсонӣ, баланд бардоштани сатҳи зиндагонии аҳоли дар кишвар, ки метавонанд дар таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ҳуҷҷатҳои дохилифирмавӣ, кодексҳо, супоришҳо ва ақидаҳои ширкатҳо оид ба тақмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ истифода шуда, метавонанд аҳамияти бузурги амалиро доро бошанд.

6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ

Аз рӯйи натиҷаҳои таҳқиқот 15 мақолаи илмӣ дар ҳаҷми 4,2 ҷузъи чопӣ, аз ҷумла 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмие, ки ба номгӯӣи нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон шомил мебошанд, ба нашр расидаанд.

7. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Диссертатсия мазмун, мундариҷаи асосӣ ва вазифаҳои асосии кори мазкурро инъикос менамояд. Диссертатсия ва автореферати он тибқи муқаррароти Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба расмият дароварда шудааст ва бо забони илмӣ дар сатҳи баланд иҷро шудааст.

8. Эроду тавсияҳо барои беҳтар гардонидани сатҳи илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия

Ба сифати эроду тавсияҳо ба диссертатсияи тақризшаванда чунин нуқтаҳоро қайд намудан мумкин аст:

1. Дар с. 15 диссертатсия дар банди “Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ” бандҳои Шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.12 – Иқтисодиёти меҳнат оварда шудааст, ҳарчанд ки диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D051900 – Ташкил ва меъёргии меҳнат (6D051901 - Иқтисодиёти меҳнат) пешниҳод гардидааст. На ҳамаи бандҳои ин ихтисосҳо ба ҳам мувофиқат мекунанд, ҳарчанд, ки якчанд бандашон якхелаанд.

2. Дар с. 38 диссертатсия хусусиятҳои хоси ташкил ва фаъолияти коллективҳои меҳнатии хурд (3-5 нафар), ташкил ва баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат бевосита мусоидат менамоянд аз тарафи муаллиф таҳия ва хеле мушаххас маънидод шудааст, вале механизми амалӣ гаштани он чандон возеҳ акси худро наёфтаанд.

3. Дар асоси таҷрибаи давлатҳои тараққикардаи ҷаҳон, аз он ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон, амалӣ гаштани ҷойивазкунии сатҳи гуногуни роҳбарон оварда шудааст, аммо аз мадди назари унвонҷӯӣ кадом мақомот онро ба ўҳда дорад, дида намешавад (с. 63).

4. Таҳлили механизмҳои таъсиркунанда ба истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ дар миқёси вилоят ва хоҷагиҳои ш. Исфара ва н.Мастҷоҳ (с. 113) бо нишондиҳандаҳои сифатӣ ва миқдорӣ хеле хуб мавриди таҳлил қарор ва хулосабардорӣ шудаанд, агар унвонҷӯӣ меҳвари таҳқиқотро дар асоси хоҷагиҳои ноҳияҳои дигар васеъ менамуд, сифати кор беҳтар мегашт.

5. Докторант дуруст ҳавасмандиро ҳамчун яке аз механизмҳои баланд бардоштани истифодаи захираҳои меҳнатӣ шуморида, онро бо далелҳои мушаххас исбот намудааст ва дар асоси он намуд ва шаклҳои ҳавасмандӣ, пардохти иловапулиҳоро дар хоҷагиҳои соҳаи кишоварзӣ пешниҳод намудааст (ниг.: ҷадв. 3.1.1, с. 125-126), ки саҳми онро дар инкишофи илми иқтисодӣ шуморидан мумкин аст. Ба фикри мо агар онро дар мисоли хоҷагии мушаххас ҳамчун дастур нишон меод, сифатан беҳтар мегашт.

6. Дар саволи 3.2. “Самтҳои тақмили механизми ташкилӣ-иқтисодии истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ” (с. 136-149) докторант агар шаклу усул ва фишангҳои мушаххаси

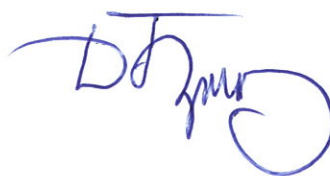
беҳтарсозии истифодабарии захираҳои меҳнатиро дар соҳа таҳлил мекард, сифати диссертант хеле хубтар мешуд.

9. Хулосаи ҷамъбасти оид ба диссертатсия

Пас аз баррасии диссертатсияи Юсуфзода Исмоил Умаралӣ дар мавзуи «Такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ (дар мисоли вилояти Суғд)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D051900 - Ташкил ва ба меъёргии меҳнат (6D051901 - Иқтисодиёти меҳнат) ба хулосае омадан мумкин, ки он кори илмӣ тахассуси ба итмомрасида буда, ҷавобгӯ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D051900-Ташкил ва ба меъёргии меҳнат (6D051901 - Иқтисодиёти меҳнат) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

**Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори
кафедраи назарияи иқтисодии
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон**

Д. Б. Қодирзода

08.05.2025.

Имзои д.и.и., профессор Қодирзода Д.Б. ро тасдиқ менамоям

**Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДМТ**

Тавқиев Э.Ш.

Суроға:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рудаки 17

E-mail dilovark@mail.ru

Тел: (+992) 10 600 18 81